

Εθνική Αντίσταση

Υπάρχει ένα αστείο που λέγεται μεταξύ των ιστορικών. Λένε λοιπόν, πως οι Βρετανοί ιστορικοί ξεκινάνε τις ομιλίες τους για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με ένα αστείο και οι Γερμανοί ιστορικοί με μια απολογία. Οι Έλληνες ιστορικοί που ασχολούνται με τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο συνήθως ξεκινάνε τις ομιλίες τους με την πολιτική τους τοποθέτηση, καθώς η ιστορία της κατοχής και της αντίστασης έχει γίνει πεδίο έντονων αντιπαραθέσεων και πολλές φορές η ανάλυση της περιόδου χρησιμοποιείται για πολιτικούς σκοπούς.

Στην σημερινή μας συνάντηση θα προσπαθήσουμε να το αποφύγουμε αυτό και να δούμε την ιστορία της Εθνικής Αντίστασης όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά. Σε αυτό θα μας βοηθήσει και το θέμα μας, καθώς έμφαση θα δοθεί στη στρατιωτική πλευρά της αντίστασης. Επομένως, δεν θα μας απασχολήσει το ποιός έχει δίκιο και ποιός άδικο ή το ποιός φταίει για τον Εμφύλιο που ακολούθησε την Κατοχή. Σκοπός μας είναι να αναλύσουμε τα γεγονότα, να εξηγήσουμε γιατί συνέβη ό,τι συνέβη, και κυρίως να αποτιμήσουμε τη σημασία της ένοπλης αντίστασης στην Ελλάδα και τη συνεισφορά της στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όπως σε όλη την Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα, η αντιστασιακή εμπειρία της Κατοχής διήλθε από όλα σχεδόν τα επίπεδα της ανάλυσης, από τη διπλωματική και τη πολιτική ιστορία έως τις έμφυλες σπουδές, και από την ανθρωπογεωγραφία έως την ιστορία της τέχνης. Τα γεγονότα, οι τόποι, οι άνθρωποι, οι οργανώσεις έχουν

γίνει κυριολεκτικά φύλλο και φτερό με τη σχετική βιβλιογραφική παραγωγή να ξεπερνά σε όγκο και σε εύρος κάθε άλλη περίοδο της ελληνικής ιστορίας. [slide]

Ωστόσο, υπάρχει μια πλευρά της αντίστασης η οποία μόνο σχετικά πρόσφατα έχει αρχίσει να αποτελεί αντικείμενο μελέτης και αυτή είναι η στρατηγική της ένοπλης αντίστασης. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τη μαχητική αξία της αντίστασης και τη συνεισφορά της στον αγώνα των Συμμάχων εναντίον του Άξονα. Από τη μια πλευρά, υπάρχει έντονο το στοιχείο της υπερβολής μέσω της πεποίθησης πως η ένοπλη αντίσταση στην Ελλάδα είχε καθοριστικό ρόλο στην ήττα του Άξονα. Πιο επιστημονικές μελέτες οι οποίες προσπάθησαν να αποτιμήσουν την αντίσταση επικεντρώθηκαν κυρίως στη διατάραξη των στρατηγικών σχεδίων του Άξονα, στο γεγονός πως η αντίσταση κατέστησε τη θέση των κατοχικών δυνάμεων στα Βαλκάνια επισφαλής, στη διακοπή των εχθρικών γραμμών επικοινωνίας και στην ανύψωση του ηθικού του κατεχόμενου λαού. Από την άλλη μεριά πιο πρόσφατες εκτιμήσεις προσπαθούν να απαξιώσουν την αντίσταση εντελώς. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η σημασία της αντίστασης περιορίζεται μόνο στο συμβολικό επίπεδο καθώς απέτυχε σε όλους τους σκοπούς της: δηλαδή η Ελλάδα δεν απελευθερώθηκε χάρη στην αντίσταση καθώς οι Γερμανοί αποχώρησαν προκειμένου να μην αποκοπούν από τους προελαύνοντες Σοβιετικούς και δεύτερον, η αντίσταση επέβαλε μικρό στρατιωτικό κόστος στις δυνάμεις κατοχής.

Ο συνδυασμός λοιπόν της ιστορίας και των στρατηγικών σπουδών μπορεί λοιπόν να μας φανεί χρήσιμος στο να αποτιμήσουμε με ένα πιο ορθό τρόπο την αντίσταση, αποφεύγοντας και την αγιογραφία και την απαξίωση. Στη σημερινή παρουσίαση λοιπόν θα εξετάσουμε την αντίσταση όχι ως απομονωμένες ενέργειες, αλλά για αυτό

που ήταν, δηλαδή ένα μέρος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και ένα συστατικό στοιχείο της στρατηγικής των Συμμάχων. Ως εκ τούτου, θα επικεντρωθούμε στο στρατιωτικό κομμάτι, και κυρίως στις ένοπλες οργανώσεις. [slide]

Επειδή μπορεί να μην είστε εξοικειωμένοι με τη στρατηγική ανάλυση, επιτρέψτε μου να κάνω μια πολύ μικρή εισαγωγή σε ορισμένα βασικά στοιχεία της στρατηγικής θεωρίας.

Κατ'αρχάς, στρατηγική είναι η χρήση όλων των διαθέσιμων στρατιωτικών μέσων για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών.

Επιχειρησιακή στρατηγική είναι η χρήση στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μίας μεγάλης επιχείρησης ή ενός θεάτρου επιχειρήσεων.

Τέλος, τακτική είναι η χρήση των στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας μάχης.

Είναι πολύ βασικό να θυμόμαστε πως τα τρία αυτά επίπεδα είναι αλληλοεξαρτώμενα. Δηλαδή, μια επιτυχία στο τακτικό ή το επιχειρησιακό επίπεδο θα πρέπει να συνεισφέρει στο στρατηγικό επίπεδο, διαφορετικά χάνει την αξία της. Αυτό κρατήστε το γιατί θα το ξανασυναντήσουμε στη συνέχεια.

Ένας άλλος πολύ βασικός όρος, είναι αυτό που ονομάζουμε συγκέντρωση των δυνάμεων, δηλαδή, οι στρατιωτικές δυνάμεις δεν πρέπει να είναι διαιρεμένες.

Διαιρεμένες στρατιωτικές δυνάμεις σημαίνει πως κάποιο μέρος θα παραμένει αδρανές και πως δεν θα έχουμε όλη μας την ισχύ διαθέσιμη εκεί που γίνεται η αποφασιστική μάχη. Επομένως, ως αρχή πρέπει να συγκεντρώνουμε τις στρατιωτικές μας δυνάμεις στο αποφασιστικό σημείο για να έχουμε υπεροχή.

Ο τρίτος ορισμός που πρέπει να έχουμε στο νου μας είναι αυτός του ανταρτοπολέμου. Ο ανταρτοπόλεμος μπορεί να οριστεί ως στρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξάγονται σε περιοχές κατεχόμενες από τον εχθρό από άτακτες, ντόπιες δυνάμεις. Παρά τις συνήθως μυθικές διαστάσεις που αποδίδονται στην ισχύ του ανταρτοπολέμου, ο ανταρτοπόλεμος δεν μπορεί να επιτύχει από μόνος του αποφασιστικά αποτελέσματα και λειτουργεί επικουρικά στις συμβατικές δυνάμεις. Τα περισσότερα αντάρτικα κινήματα, τουλάχιστον αυτά που διεξήγαγαν επιτυχημένες εκστρατείες, λειτουργούσαν συμπληρωματικά του τακτικού στρατού, για παράδειγμα οι Βιετκόνγκ και ο τακτικός στρατός του Βορείου Βιετνάμ. Είναι συνήθης επίσης η σταδιακή μετατροπή των αντάρτικων δυνάμεων σε τακτικό στρατό προκειμένου να επιτευχθούν μεγαλύτεροι στόχοι, όπως για παράδειγμα η μετατροπή του ΔΣΕ σε τακτικό στρατό. [slide]

Η Ελλάδα στα χρόνια της Κατοχής γνώρισε ένα από τα μαζικότερα αντιστασιακά κινήματα στην Ευρώπη, πολύ πιο μαζικό απ' ό τι για παράδειγμα στην Ολλανδία, το Βέλγιο, τη Δανία ή ακόμα και τη Γαλλία. Ο μεγάλος ιστορικός Νίκος Σβορώνος, θεώρησε την αντίσταση μια έκφραση «του αντιστασιακού χαρακτήρα που διέπει ολόκληρη την νεοελληνική ιστορία» εντάσσοντας την στην παράδοση πάλης εναντίον υπερεθνικών αυτοκρατοριών.

Έτσι λοιπόν δεν είναι παράξενο που πράξεις αυθόρμητης ατομικής αντίστασης άρχισαν από την πρώτη στιγμή της κατοχής, ίσως και νωρίτερα. Στις αρχές του 1941, οι γερμανικές φάλλαγγες περνούσαν από τη Ρουμανία στην πορεία τους προς τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα για να εισβάλλουν στην Ελλάδα. Στη Ρουμανία λοιπόν, ο διοικητής της Υπηρεσίας Μετακινήσεων – σημαντικό στέλεχος της Βέρμαχτ – πυροβολήθηκε και τραυματίστηκε θανάσιμα από Έλληνα της ομογένειας την πράξη του οποίου δυστυχώς δεν γνωρίζουμε στην Ελλάδα.

Η αντίσταση ξεκίνησε και από αυθόρμητες ενέργειες στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Στις αρχές Μαΐου οι κάτοικοι της Αθήνας επεφύμουςαν τους μεταφερόμενους Βρετανούς αιχμαλώτους, πετώντας τους λουλούδια και μικρά δώρα όπως σοκολάτες και τσιγάρα. Ταυτόχρονα στην Αθήνα ο κόσμος «ξέχασε» όσες γνώσεις είχε προπολεμικά στα γερμανικά και τα ιταλικά, και στις ερωτήσεις μεμονομένων κατακτητών η απάντηση ήταν «English spoken». Στο γλωσσικό πεδίο πάλι, οι Αθηναίοι έδειχναν σαφή προτίμηση στην εκμάθηση της μοναδικής διαθέσιμης συμμαχικής γλώσσας, των γαλλικών. Οι ουρές για τις εγγραφές στο Γαλλικό Ινστιτούτο έφταναν μάλιστα μέχρι το κοντινό κτήριο της Γερμανικής Ακαδημίας. Η πιο σημαντική πράξη αντίστασης στην αρχή της Κατοχής, ήταν φυσικά όταν δύο φοιτητές, ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σάντας κατέβασαν στις 31 Μαΐου τη από την Ακρόπολη της σημαία με τη σβάστικα. [slide]

Οι περισσότερες αντιστασιακές οργανώσεις ιδρύθηκαν στην αρχή της Κατοχής. Όλες τους είχαν εθνικοαπελευθερωτικό και πατριωτικό χαρακτήρα λόγω της κατοχής από τον Άξονα, και οι περισσότερες είχαν αρχικά αντιμοναρχικό προσανατολισμό λόγω της ταύτισης του Γεωργίου του Β' με τη μεταξική δικτατορία. Οι περισσότερες

οργανώσεις ιδρύθηκαν στην Αθήνα και αναμφισβήτητα, ορισμένες από τις ηρωικότερες σελίδες της Εθνικής Αντίστασης γράφτηκαν από τους αγωνιστές των πόλεων. Σε συνθήκες απόλυτης παρανομίας και δρώντας κάτω από τη μύτη Γερμανών, Αστυνομίας, Χωροφυλακής και Ευζωνικών Ταγμάτων έδρασε μια στρατιά παράτολμων Ελλήνων που πολέμησαν τον κατακτητή με ποικίλους τρόπους όπως την έκδοση παράνομου τύπου και προκυρήξεων, την διεξαγωγή κατασκοπείας και αντάρτικου πόλεων. Χαρακτηριστικά ήταν τα λόγια του Φαίδωνα Μαηδώνη, ενός αντάρτη του ΕΔΕΣ από την Αθήνα, που συνέκρινε την αντίσταση στην ύπαιθρο με αυτή της πόλης λέγοντας: «Ο αγώνας έγινε και γίνεται στα πεζοδρόμια της Αθήνας...Δεν ξέρει κανένας από αυτούς που είναι στο βουνό τι θα πει να γυρνάς με το πιστόλι στη τσέπη μες στην Αθήνα, τι θα πει κατοχή, Γκεστάπο, *Feldgendarmarie*, τριτοβάθμια ανάκριση, καραμπινιερία, πεζοδρόμιο, διαδήλωση, μοίρασμα προκυρήξεων, βάνιμο, νυχτερινές επιχειρήσεις, γερμανική περίπολος με πολιτικά.»

Ο όρος «αστικός» αποτελεί ταυτόχρονα ένδειξη τοπικού εντοπισμού, καθώς μιλάμε για οργανώσεις των πόλεων, και όρο κοινωνικής ανάλυσης καθώς πρόκειται για οργανώσεις του αστικού κόσμου, ενίοτε παρακλάδια πολιτικών κομμάτων. Οι αστικές οργανώσεις ασχολήθηκαν κυρίως με την κατασκοπεία, τις δολιοφθορές και τις φυγαδεύσεις σε πλήρη συντονισμό με το Στρατηγείο Μέσης Ανατολής.

Ο Προμηθέας θεωρείται το πρώτο δίκτυο πληροφοριών, καθώς η συγκρότησή του τοποθετείται πριν από την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα, όταν οι Βρετανοί έψαχναν συνεργάτες που θα άφηναν ως «οπισθοφυλακή» μετά την εκκένωση της Ελλάδας. Επικεφαλής του πρώτου πυρήνα ήταν ο βενιζελικός Ευριπίδης Μπακιρτζής που τον διαδέχθηκε ο Χαράλαμπος Κουτσογιαννόπουλος.

Ο Μίδας 614 ξεκίνησε με τη φιλοδοξία να συντονίσει την ένοπλη αντίσταση, και πίσω από την πρωτοβουλία βρισκόταν ο τότε αντιπρόεδρος και υπουργός άμυνας της εξόριστης κυβέρνησης Τσουδερού, Παναγιώτης Κανελλόπουλος.

Ο Απόλλων/Υβόννη ήταν το πυκνότερο δίκτυο κατασκοπείας με τέσσερις ασυρμάτους και καθοδήγηση 200 ατόμων. Η απόδοσή της ήταν εξαιρετική, αφού στο ενεργητικό της καταχωρήθηκε η μερική ή ολική καταστροφή 58 σκαφών και 27 ατμομηχανών του Άξονα.

Πίσω από την Μπουμπουλίνα βρισκόταν μια απλή γυναίκα, που αναδείχθηκε σε ηρωίδα της αντίστασης, η Λέλα Καραγιάννη, η οποία βασανίστηκε και εκτελέστηκε από τους Γερμανούς.

Η Ελληνική Πατριωτική εταιρεία συνέλλεγε πληροφορίες στο λιμάνι του Πειραιά γύρω από τις αμυντικές θέσεις των κατακτητών, τις νηοπομπές και τα σημεία συγκέντρωσης οπλισμού.

Το δίκτυο Κόδρος ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1942 και ελεγχόταν απευθείας από την MI6 (Intelligence Service).

Ο Ζεϋς δραστηριοποιούνταν στη Θεσσαλονίκη ως αυτόνομο δίκτυο κατασκοπείας, με υπεύθυνο τον τέως αστυνομικό Γεώργιο Μαργέτη.

Ειδική μνεία αξίζει στην ΠΕΑΝ που ιδρύθηκε στην Αθήνα τον Οκτώβριο του 1941, με ηγετική φυσιογνωμία τον αξιωματικό της πολεμικής αεροπορίας Κώστα Περρίκο.

Το πιο εντυπωσιακό χτύπημα της ΠΕΑΝ ήταν στις 22 Σεπτεμβρίου 1942, όταν μέλη της ανατίναξαν τα γραφεία της ΕΣΠΟ, μιας ισχυρής οργάνωσης δωσιλόγων στη γωνία Πατησίων και Γλάδστωνος. Από την έκρηξη σκοτώθηκαν 40 Έλληνες, κυρίως μέλη της ΕΣΠΟ, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου της οργάνωσης του γιατρού Σπύρου Στεροδήμου. [slide]

Όπως και οι αντιστασιακές οργανώσεις, έτσι και οι πρώτες ομάδες ανταρτών εμφανίστηκαν αρκετά νωρίς. Στο γεγονός αυτό, πέρα από τον ενθουσιασμό των ανθρώπων, συνέβαλε και το γεγονός πως στην κατοχική Ελλάδα υπήρχαν αρκετές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αντάρτικου. Το κυριότερο φυσικά είναι το ορεινό και δύσβατο έδαφος της χώρας μας που ευνοεί την απόκρυψη δυνάμεων και τις αιφνιδιαστικές επιθέσεις. Επίσης, η εμπειρία του μετώπου της Αλβανίας αποδείχτηκε εξαιρετικά χρήσιμη και πραγματικά, οι βετεράνοι του πολέμου ήταν αυτοί που έθεσαν τα θεμέλια του αντάρτικου κινήματος. Η ύπαρξη ανθρώπων με μαχητική εμπειρία δεν ήταν δεδομένη. Σε άλλες χώρες όπως τη Γαλλία για παράδειγμα, μετά τη συνθηκολόγηση οι Γερμανοί πήραν μεγάλους αριθμούς αιχμαλώτων και τους έκλεισαν σε στρατόπεδα. Αντίθετα στην Ελλάδα, η συντριπτική πλειονότητα των 210,000 στρατιωτών και 8,000 αξιωματικών του ελληνικού στρατού γύρισαν στα σπίτια τους. Αυτό δεν οφείλεται, όπως πολλοί λένε, στο ότι ο Χίτλερ εκτίμησε το θάρρος των Ελλήνων, αλλά στο ότι οι Γερμανοί ήταν απρόθυμοι να δεσμεύσουν δυνάμεις για να φυλάξουν τόσους αιχμαλώτους στην άκρη της Ευρώπης. Αυτό τους γύρισε μπούμερανγκ, γιατί τελικά τους βρήκαν μπιστά τους.

Σύμφωνα με τον διάσημο ιστορικό τον Μαρκ Μαζάουερ, το 50% των πρώτων ανταρτών ήταν βετεράνοι του αλβανικού μετώπου οι οποίοι στην αντίσταση

συνέχισαν τη μορφή που είχε ο πόλεμος στην Πίνδο. Η ορεινή γεωγραφία του αλβανικού μετώπου περιόριζε τις συγκρούσεις σε μάχες μεταξύ μονάδων μεγέθους λόχου ή διμοιρίας. Η ελευθερία δράσης που απολάμβαναν, καθώς και οι μάχες σε ορεινό πεδίο, προετοίμασαν τους στρατιώτες για την ευκίνητη μέθοδο του ανταρτοπολέμου που έλαβε χώρα κατά την κατοχή. Ο τρίτος παράγοντας ήταν η μέθοδος κατοχής. Λόγω του ότι η Ελλάδα ήταν εξαιρετικά αραιοκατοικημένη, οι ιταλικές και γερμανικές δυνάμεις συγκεντρώθηκαν στις μεγάλες πόλεις και κωμοπόλεις. Έτσι άφησαν αφύλακτη μια τεράστια επικράτεια στην οποία μπόρεσε να ριζώσει το αντάρτικο, ειδικά στα πρώτα κρίσιμα στάδια της ανάπτυξής του. [slide]

Παρά την ύπαρξη αυτών των ευνοϊκών προϋποθέσεων, το ένοπλο αντάρτικο ίσως ξεκίνησε πιο νωρίς απ' ό,τι έπρεπε. Στη βόρεια Ελλάδα το Μακεδονικό Γραφείο του ΚΚΕ πρωτοστάτησε στη δημιουργία ένοπλων αντιστασιακών οργανώσεων. Ήδη το καλοκαίρι του 1941 στην περιοχή των Σερρών υπήρχε η ομάδα «Οδυσσεάς Ανδρούτσος» και στη περιοχή του Κιλκίς η ομάδα «Αθανάσιος Διάκος». Αυτές οι ομάδες ανέλαβαν δράση εναντίον των κατακτητών πολύ γρήγορα μέσω επιθέσεων εναντίον φρουρών και αποθηκών και τη διενέργεια σαμποτάζ. Η απάντηση των κατοχικών στρατευμάτων ήταν εξαιρετικά βίαιη. Τον Οκτώβριο του 1941 οι Γερμανοί εξόρμησαν στις περιοχές που δρούσαν οι αντάρτες και εφάρμοσαν αντίποινα στα χωριά. Πυρπόλησαν σπίτια και εκτέλεσαν 211 άνδρες στα Άνω και Κάτω Κερδύλλια Σερρών, 67 στα χωριά Κλειστό, Κυδωνιά και Αμπελόφυτο του Κιλκίς και 142 στο Μεσόβουνο Κοζάνης. Λίγες εβδομάδες πιο πριν είχε σημειωθεί η σφαγή της Δράμας, στην οποία βουλγαρικά στρατεύματα Κατοχής είχαν εκτελέσει 2,140 άτομα με αφορμή τις επιθέσεις ανταρτών. Οι συνέπειες αυτές ήταν τραγικές για τον άμαχο πληθυσμό και σήμαναν την εξάλειψη του αντάρτικου στην περιοχή. Η

πρώτη αποτυχία αυτή λοιπόν κατέδειξε πως η ένοπλη αντίσταση δεν ήταν απλά θέμα γενναιότητας ή πατριωτισμού αλλά είχε την ανάγκη ύπαρξης πολλών παραγόντων και κυρίως προετοιμασίας και μιας ισχυρής πολιτικής οργάνωσης. **slide**

Αυτά ακριβώς ήταν τα βήματα για τη δημιουργία του πολιτικού και κοινωνικού φαινομένου του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ ήταν το αποτέλεσμα των πρωτοβουλιών του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) για συγκρότηση εθνικοαπελευθερωτικής οργάνωσης υπό τη μορφή ενός λαϊκού μετώπου. Η πρώτη κίνηση έγινε στην Ολομέλεια του ΚΚΕ, συνήλθε για πρώτη φορά μετά το 1939, την 1η Ιουλίου 1941 και έθεσε τον στόχο της απελευθέρωσης της χώρας από τον ξένο ζυγό και τον σχηματισμό αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης μετά το τέλος του πολέμου.

Το μεγάλο βήμα έγινε στις 27 Σεπτεμβρίου 1941, όταν αντιπρόσωποι από το ΚΚΕ, το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας, την Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας και το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας συνυπέγραψαν το ιδρυτικό του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ), της οργάνωσης που έμελλε να εξελιχθεί στην πιο σημαντική αντιστασιακή δύναμη στη χώρα. Οι στόχοι του ΕΑΜ συνοψίζονταν α) στην απελευθέρωση της χώρας β) στο σχηματισμό προσωρινής κυβέρνησης μετά την απελευθέρωση γ) στη διενέργεια αδιάβλητων εκλογών και ελεύθερου δημοψηφίσματος για το πολιτειακό. Το καταστατικό του ΕΑΜ δεν ήταν γραμμένο σε αυτό που θα λέγαμε τυπική «κομμουνιστική γλώσσα» και απέφυγε οποιαδήποτε αναφορά στη πάλη των τάξεων. Αντίθετα διευκρίνιζε πως η οργάνωση ήταν ανοιχτή σε όλους τους Έλληνες ανεξαρτήτως των πολιτικών τους πεποιθήσεων.

Παρά τις επίσημες εξαγγελίες, οι διαδικασίες για το αντάρτικο του ΕΑΜ άργησαν να μπουν σε ράγες. Αυτό συνέβη κυρίως για τρεις λόγους: Πρώτον, η οργάνωση στις πόλεις είχε μεγαλύτερη σημασία για τους κομμουνιστές. Δεύτερον, η οδυνηρή εμπειρία της Μακεδονίας το φθινόπωρο του 1941 κατέδειξε τους κινδύνους της ένοπλης δράσης. Τρίτον και συναφές με το δεύτερο, για να έχει πιθανότητες επιτυχίας, ο ένοπλος αγώνας απαιτούσε μεγάλη προετοιμασία και τεχνογνωσία. Για αυτό το σκοπό μετά την ίδρυση του ΕΑΜ δημιουργήθηκε το Στρατιωτικό Κέντρο Αντίστασης, ένα είδος στρατιωτικού συμβουλίου υπό την καθοδήγηση μόνιμων αξιωματικών όπως του συνταγματάρχη Νίκου Παπασταματιάδη, και των λοχαγών Θεόδωρου Μακδρίδη και Βασίλη Βενετσανόπουλου. Ο ρόλος του συμβουλίου ήταν η μελέτη των συνθηκών για την οργάνωση του ένοπλου αγώνα.

Τελικά στις 16 Φεβρουαρίου 1942 ιδρύθηκε ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός. Εκείνος που ανέλαβε να φυτέψει την εξέγερση στην ύπαιθρο ήταν ένα μεσαίο αλλά ενθουσιώδες στέλεχος του ΚΚΕ, ο Θανάσης Κλάρας, περισσότερο γνωστός ως Άρης Βελουχιώτης. Ο ΕΛΑΣ έφτασε να γίνει ο μεγαλύτερος στρατός της Εθνικής Αντίστασης, με περίπου 90,000 μόνιμους και εφεδρικούς αντάρτες. Η διοίκηση του ΕΛΑΣ ήταν τριμελής και μοιραζόταν ανάμεσα στον Καπετάνιο που ήταν ο φυσικός αρχηγός των ανταρτών και συνήθως επιλεγόταν από εκείνους, τον Στρατιωτικό που είχε την πρωτοκαθεδρία σε στρατιωτικά ζητήματα, και τον Πολιτικό, ο οποίος φρόντιζε για την τήρηση της γραμμής του κόμματος. Σταδικά, άρχισε να υιοθετεί και τη δομή συμβατικού στρατού, πρώτα με τη δημιουργία του Γενικού Στρατηγείου τον Μάιο του 1943 και αργότερα με την υιοθέτηση των ονομάτων των μονάδων του ελληνικού στρατού. Πάντως αυτή η μετατροπή έμεινε στα χαρτιά, και η βάση της οργάνωσής του παρέμειναν οι μικρές και ευέλικτες

ανταρτοομάδες χωρίς μόνιμες συγκεντρώσεις μεγάλων δυνάμεων. Ο ΕΛΑΣ ήταν και η αντιστασιακή οργάνωση που σήκωσε στους ώμους της το κύριο βάρος της ένοπλης αντίστασης. [slide]

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοριογραφία της αντίστασης ο ΕΔΕΣ, η δεύτερη σε μαζικότητα οργάνωση της κατοχής, ιδρύθηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 1941. Στον ΕΔΕΣ ενσωματώθηκαν επίλεκτα στελέχη της δημοκρατικής παράταξης, ιδιώτες και απόστρατοι αξιωματικοί με επικεφαλής τον Ναπολέοντα Ζέρβα. Το ξεκίνημα του ένοπλου αγώνα όμως καθυστέρησε, και τελικά κάτω από βρετανική πίεση, ο Ζέρβας θα μεταβεί στην Ήπειρο τον Ιούλιο του 1942 για να ξεκινήσει το αντάρτικο από το μηδέν με τη συνοδεία του Κομνηνού Πυρομάγλου, τριών κρητών σωματοφυλάκων και «χωρίς σουγιά στη τσέπη» όπως έλεγαν. Για την ανάπτυξή του ο ΕΔΕΣ βασίστηκε οργανωτικά στα τοπικά και συγγενικά δίκτυα και στην ύπαρξη οπλαρχηγών οι οποίοι λόγω της θέσης τους στην τοπική κοινωνία διέθεταν εξουσία. Αργότερα, λόγω της συνεργασίας του ΕΔΕΣ της Αθήνας με τις κατοχικές αρχές, οι ομάδες των ανταρτών στην Ήπειρο θέλοντας να διαχωρίσουν τη θέση τους, μετονομάστηκαν σε Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών. Τον Οκτώβριο του 1943 οι μονάδες χωρίστηκαν σε 8 Αρχηγεία και στην απελευθέρωση οι ΕΟΕΑ αριθμούσαν 10,000 αντάρτες. [slide]

Η τρίτη σε σημασία ένοπλη οργάνωση, μετά το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τον ΕΔΕΣ ήταν η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ) και η ένοπλη πτέρυγά της το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων. Η ΕΚΚΑ ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1942 και τοποθετούνταν στο αριστερό φάσμα του δημοκρατικού κόσμου. Αν και οι δεσμοί των ανταρτών με την ΕΚΚΑ παρέμειναν από χαλαροί έως ανύπαρκτοι, η ΕΚΚΑ ταυτίστηκε με τον

αρχηγό του 5/42 τον συνταγματάρχη Δημήτριο Ψαρρό. Ο Ψαρρός είχε ισχυρές βενιζελικές περγαμηνές και μεγάλο κύρος στον παλιό δημοκρατικό κόσμο. Ήταν απότακτος του '35 και πίστεψε από την αρχή στην ένοπλη αντίσταση. Παράλληλα τον χαρακτήριζε και αξιοθαύμαστη μετριοπάθεια, καθώς δεν είχε διαστάσει να συνεργαστεί με το ΚΚΕ Μακεδονίας στην ίδρυση της οργάνωσης «Ελευθερία» το 1941. Το 5/42 ήταν ενεργό στην περιοχή της Παρνασσίδας, αλλά η αντιστασιακή δράση του παρέμεινε περιορισμένη αφού διαλύθηκε από τον ΕΛΑΣ δύο φορές το Μάιο και τον Ιούνιο του 1943, τη δεύτερη με αιματηρό τρόπο. Η περιορισμένη δράση του οφείλεται και στο ότι ο Ψαρρός παραμεριζόταν σταδιακά από ακραία στοιχεία της ίδιας της οργάνωσης που τον θεωρούσαν ενδοτικό απέναντι στους κομμουνιστές.

Και οι τρεις μεγάλες οργανώσεις είχαν ένα αρκετά ριζοσπαστικό στίγμα και διακηρυγμένος σκοπός τους ήταν η μη επιστροφή στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα πριν την Κατοχή. Ενδεικτικό είναι πως το ιδρυτικό καταστατικό του ΕΔΕΣ ήταν πολύ πιο αριστερό από αυτό του ΕΑΜ. Πρώτος στόχος ήταν «να εγκαθιδρύσει εις την Ελλάδα το Δημοκρατικόν πολίτευμα, σοσιαλιστικής μορφής, οιανδήποτε και αν θα είναι η έκβασις του πολέμου». Στο ίδιο πνεύμα και η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ) που έθεσε ως στόχο την εγκαθίδρυση «ολοκληρωμένης Λαοκρατούμενης Δημοκρατίας». Ανάλογη σοσιαλίζουσα ρητορική συναντά κανείς και στα κείμενα της Πανελληνίου Ενώσεως Αγωνιζομένων Νέων (ΠΕΑΝ), η οποία ακόμη και τον Οκτώβριο του 1944 υποστήριζε ότι το μέλλον της μεταπολεμικής Ελλάδας ήταν η δημοκρατία και ο σοσιαλισμός. Η διάδοση ριζοσπαστικών ιδεών οφείλεται αφενός στη διάχυτη αντίληψη για τη χρεοκοπία του προπολεμικού αστικού πολιτικού κόσμου, ο οποίος ευθυνόταν για τα αδιέξοδα του

Διχασμού, για την επιβολή της δικατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, αλλά απουσίαζε και από τον αντιστασιακό αγώνα. Με άλλα λόγια, ενώ ο κύριος στόχος των ένοπλων αντιστασιακών οργανώσεων ήταν να πολεμήσουν τους κατακτητές, κανείς από όσους είχαν όπλα στην κατεχόμενη Ελλάδα, δεν αγωνιζόταν για να μην έχει λόγο μετά τον πόλεμο. **[slide]**

Ας δούμε λοιπόν τώρα πως αυτοί οι αντάρτικοι στρατοί θα μπορούσαν να συνδράμουν στον αγώνα των Συμμάχων εναντίον του Άξονα. Ο συνδυασμός κρίκος μεταξύ του αγώνα στα μετόπισθεν και του αγώνα στα κύρια μέτωπα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη ήταν η βρετανική Υπηρεσία Ειδικών Επιχειρήσεων γνωστή ως SOE. Η SOE ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1940 με σκοπό να διεξάγει επιχειρήσεις δολιοφθοράς και υπονόμησης στην κατεχόμενη από τον Άξονα Ευρώπη. Καθώς οι Βρετανοί είχαν εκδιωχθεί από την ήπειρο και είχαν περιορισμένους πόρους στη διάθεσή τους, αποφάσισταν να βασιστούν σε ανορθόδοξες μεθόδους για να φέρουν τον πόλεμο μέσα στο «Φρούριο Ευρώπη». Ο Ουίνστον Τσώρτσιλ ήταν ένθερμος οπαδός αυτού του «βρώμικου» πολέμου, και εμπιστεύτηκε τη διοίκηση αυτής της νέας οργάνωσης στον Χιου Ντάλτον με τη διάσημη φράση: «Και τώρα, βάλτε φωτιά στην Ευρώπη!»

Στην Ελλάδα, ο σημαντικότερος στόχος των Συμμάχων ήταν το συγκοινωνιακό δίκτυο. Οι επιθέσεις των ανταρτών θα ανάγκαζαν τους Γερμανούς και τους Ιταλούς να δεσμεύουν δυνάμεις για τη φύλαξη του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου και θα τους προκαλούσαν συνεχείς απώλειες. Ακόμα περισσότερο, το συγκοινωνιακό δίκτυο της Ελλάδας είχε στρατηγική σημασία για τους Γερμανούς. Στην πρώτη φάση της κατοχής ήταν ο κύριος δρόμος ανεφοδιασμού του Ρόμμελ στην Αφρική. Αργότερα,

το 1943 και το 1944 η πιθανότητα συμμαχικής απόβασης υποχρέωνε τους Γερμανούς να ελέγχουν τις εσωτερικές γραμμές επικοινωνιών. Στα τέλη του 1944, ο έλεγχος του συγκοινωνιακού δικτύου ήταν απαραίτητος για την ασφαλή αποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων. Εκτός από το συγκοινωνιακό δίκτυο, ένας πολύ σημαντικός στόχος ήταν τα ορυχεία που βρίσκονταν στην Ελλάδα. Η Ελλάδα είναι σχετικά πλούσια σε ορυκτά μεταλλεύματα και στο μεσοπόλεμο είχε καταφέρει να αυξήσει την παραγωγή ορυκτών. Έτσι δεν είναι έκπληξη που οι Γερμανοί από την αρχή της κατοχής θέλησαν να εκμεταλλευτούν τη παραγωγή ορυκτών για την πολεμική βιομηχανία τους. Για παράδειγμα, ο Georg Thomas, επικεφαλής του Ινστιτούτου Εξοπλισμών της Βέρμαχτ σε επιστολή του στον Hermann Goring στις 3 Μαΐου 1941, έγραφε πως πρέπει να διασφαλιστεί η παραγωγή των Ελληνικών ορυχείων νικελίου και χρωμίου για τη γερμανική πολεμική βιομηχανία. Επομένως, το να στερήσουν αυτούς του πόρους από τους Γερμανούς ήταν πάρα πολύ σημαντικό για τους Συμμάχους.

Αντίστοιχα λοιπόν, οι μεγάλες επιχειρήσεις που ανέλαβε η Εθνική Αντίσταση σε συνεργασία με τους Συμμάχους είχαν ακριβώς αυτούς τους στόχους. [slide]

Η πρώτη επιχείρηση που ήταν και πραγματικός σταθμός για την ανάπτυξη της αντίστασης ήταν η επιχείρηση Harling, ή όπως την ξέρουμε στην Ελλάδα, η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου. Στόχος ήταν η διακοπή της ροής εφοδίων προς το Africa Korps που μαχόταν στην Αφρική. Η Ελλάδα ήταν ένα κομβικό σημείο καθώς από τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Αθήνας μεταφερόταν περίπου το 80% των εφοδίων του Ρόμμελ από την Κεντρική Ευρώπη. Ακολούθως, από τον

Πειραιά, τα εφόδια μεταφέρονταν με πλοία στη Κρήτη και μετά στο Τομπρούκ και τη Βεγγάζη.

Προκειμένου να κόψουν τη γραμμή ανεφοδιασμού οι Βρετανοί οργάνωσαν μια ομάδα από δώδεκα άνδρες υπό την καθοδήγηση του Ταξίαρχου Έντμουντ Μάγιερς. Στόχος ήταν να καταστρέψουν μία από τις τρεις γέφυρες στη Στερεά Ελλάδα, βορειοδυτικά της Γκιώνας. Η χρονική στιγμή του σαμποτάζ ήταν πάρα πολύ σημαντική, καθώς έπρεπε να λάβει χώρα πριν την αντεπίθεση της Βρετανικής 8^{ης} Στρατιάς. Τελικά, λόγω κακής οργάνωσης και άλλων απροόπτων η επιχείρηση καθυστέρησε. Οι πρώτη και η δεύτερη ομάδα έφτασαν στην Ελλάδα τη νύχτα της 30^{ης} Σεπτεμβρίου – 1^{ης} Οκτωβρίου 1942, ενώ η τρίτη ομάδα έφτασε ένα μήνα αργότερα.

Πριν τη διεξαγωγή του σαμποτάζ, υπήρχαν δύο θέματα που έπρεπε να λυθούν. Το πρώτο ήταν ποιά από τις τρεις γέφυρες ήταν ο καλύτερος στόχος. Τελικά μεταξύ της γέφυρας της Παπαδιάς, του Ασωπού και του Γοργοποτάμου επιλέχθηκε η τελευταία. Αυτό γιατί η γέφυρα στο Γοργοπόταμο φυλασσόταν από μια Ιταλική δύναμη μεγέθους διμοιρίας, ήταν πιο προσβάσιμη από τις άλλες, και λόγω της κατασκευής της μπορούσε πιο εύκολα να καταστραφεί. Η δεύτερη προϋπόθεση ήταν η συνεργασία των αντιστασιακών οργανώσεων που θα αναλάμβαναν να εξουδετερώσουν τη φρουρά της γέφυρας. Ο αρχηγός του ΕΔΕΣ Ναπολέοντας Ζέρβας συμφώνησε να συμμετάσχει με ενθουσιασμό. Μάλιστα, όταν πρωτοσυνάντησε τον υπαρχηγό της ομάδας Harling, τον Κρίστοφερ Γούντχαουζ, τον ονόμασε Ευάγγελο, ως εκείνον που φέρνει ευχάριστα νέα. Αντίθετα ο Άρης Βελουχιώτης ήταν πιο σκεπτικός για την επιχείρηση και ίσως δικαίως. Αυτή επρόκειτο να είναι η πρώτη

επιχείρηση του ΕΛΑΣ σε τέτοια κλίμακα. Επίσης, η επιχείρηση θα λάμβανε χώρα μέσα στην περιοχή δράσης του ΕΛΑΣ και τυχόν αντίποινα θα διέρυγναν το δεσμό του ΕΑΜ με τον ντόπιο πληθυσμό. Τελικά ο Άρης συμφώνησε να συμμετάσχει, και μάλιστα προσέφερε και τους περισσότερους άνδρες, γύρω στους 100 ενώ ο ΕΔΕΣ συμμετείχε με 50.

Η επιχείρηση προγραμματίστηκε για τις 25 Νοεμβρίου 1942 στις 11 το βράδυ. Οι αντάρτες εξουδετέρωσαν την ιταλική φρουρά στο βόρειο και το νότιο μέρος της γέφυρας καθώς και τις ενισχύσεις που κατέφθασαν από τη Λαμία. Έτσι, οι βρετανοί πυροτεχνουργοί κατάφεραν να ανατινάξουν το μεταλλικό στήριγμα και να καταστρέψουν τη γέφυρα.

Στο επιχειρησιακό επίπεδο η ανατίναξη ήταν απόλυτα επιτυχημένη, καθώς η ζημιά στη γέφυρα του Γοργοποτάμου ήταν μεγάλες. Σύμφωνα με τον υπαρχηγό της Βρετανικής αποστολής, Κρίστοφερ Γούντχαουζ, οι Γερμανοί χρειάστηκαν 6 εβδομάδες προκειμένου να επισκευάσουν τη γέφυρα, η οποία λειτούργησε ξανά στις 6 Ιανουαρίου 1943. Στο μεταξύ, έπρεπε να μεταφέρουν τις προμήθειές τους μέσω των λιμανιών της Στυλίδας και της Χαλκίδας, ενώ τα επείγοντα φορτία μεταφέρονταν με μουλάρια από τις Θερμοπύλες. Συνολικά, η ροή στρατιωτικών εφοδίων προς την Ελλάδα μειώθηκε κατά 40%, από 7,641 σε 4,458 τόνους.

Παρά την επιτυχία της όμως, η επιχείρηση Harling δεν είχε αντίκτυπο στο στρατηγικό επίπεδο, διότι άργησε ένα μήνα. Η καθυστέρηση οφειλόταν στην κακή οργάνωση των Βρετανών, των οποίων οι μονάδες διασκορπίστηκαν και βρέθηκαν αργότερα. Στο μεταξύ η 8η Στρατιά είχε ξεκινήσει την επίθεσή τη στις 22

Οκτωβρίου, είχε κερδίσει τη δεύτερη μάχη του Ελ Αλαμείν μεταξύ 23 Οκτωβρίου και 5 Νοεμβρίου, και είχε φτάσει στη Βεγγάζη στις 20 Νοεμβρίου. Έτσι ο Ρόμμελ στα μέσα Νοεμβρίου είχε απωθηθεί 600 μίλια προς τα δυτικά και δεν ανεφοδιαζόταν πια μέσω της Ελλάδας.

Η επιτυχία της Harling έγκειται στο γεγονός πως ωφέλησε τις ελληνικές αντιστασιακές οργανώσεις, με νέους εθελοντές να συρρέουν και να ξεκινάει η περίοδος ανάπτυξης του αντάρτικου. Επίσης οι Βρετανοί πείστηκαν για την αποτελεσματικότητα των σαμποτάζ στην ηπειρωτική Ευρώπη, και αποφάσισαν να συνεχίσουν να υποστηρίζουν την ελληνική αντίσταση.

Το μόνο πρακτικό αποτέλεσμα της ανατίναξης με ευρύτερες συνέπειες είναι πως οι Γερμανοί συνειδητοποίησαν πως δεν μπορούσαν να βασίζονται στους Ιταλούς, και ανέλαβαν οι ίδιοι τη φύλαξη του συγκοινωνιακού δικτύου. Αυτή η απόφαση οδήγησε σε διασκορπισμό και δέσμευση των δυνάμεών τους και σε συνεχείς απώλειες, καθώς έγιναν ευκολότερος στόχος. **[slide]**

Η αντίσταση λοιπόν το εκμεταλλεύτηκε αυτό στη δεύτερη μεγάλη επιχείρηση που ανέλαβε, την Επιχείρηση «Ζώα». Αυτή ήταν μια σειρά από συνεχείς επιθέσεις εναντίον σιδηροδρόμων, γεφυρών, οδικών αξόνων και ενεδρών εναντίον εχθρικών αυτοκινητοπομπών που κράτησε από τις 21 Ιουνίου 1943 έως τις 14 Ιουλίου 1943. Σκοπός ήταν η παραπλάνηση των Γερμανών σχετικά με την επικείμενη συμμαχική απόβαση, και συγκεκριμένα να τους κάνει να πιστέψουν πως αυτή θα λάμβανε χώρα στην Ελλάδα και όχι στη Σικελία όπου και τελικά έγινε. Και πραγματικά, κατά τη διάρκεια της επιχείρησης στην Ελλάδα οι αντάρτικες οργανώσεις προκάλεσαν χάος,

διακόπτοντας τις μεταφορές και τις επικοινωνίες σε 104 σημεία της επικράτειας. Οι αντάρτες του ΕΛΑΣ ανέλαβαν τις περισσότερες αποστολές και ειδικά το Απόσπασμα του Ολύμπου χρησιμοποιώντας εκρηκτικά προκάλεσε 380 εκρήξεις στην περιοχή των Τεμπών. Αλλά και οι δυνάμεις του ΕΔΕΣ έδωσαν τη Μάχη του Μακρυνόρους από τις 16 έως τις 22 Ιουλίου 1943 εναντίον της ιταλικής μεραρχίας Brennero και τμημάτων της γερμανικής μεραρχίας Edelweiss. Οι καταστροφές ήταν τόσο εκταταμένες, που οι Γερμανοί ανέφεραν πως χρειάστηκαν 17 μέρες για να καλύψουν την απόσταση από την Ήπειρο μέχρι την Αθήνα.

Ενώ η επιτυχία της επιχείρησης Ζώα είναι αναμφισβήτητη στο επιχειρησιακό επίπεδο, υπάρχει διχογνωμία σχετικά με τα αποτελέσματά της στο στρατηγικό επίπεδο, δηλαδή κατά πόσο έπεισε τους Γερμανούς πως η απόβαση θα γινόταν στην Ελλάδα και όχι στη Σικελία. Η μία άποψη είναι πως οι Γερμανοί πείστηκαν και για αυτό μετέφεραν δύο επιπλέον μεραρχίες στην Ελλάδα από τη Γιουγκοσλαβία, οι οποίες θα μπορούσαν να είχαν αποσταλεί στην Ιταλία. Η άλλη άποψη αναφέρει πως η γερμανική διοίκηση στα Βαλκάνια δεν είχε πειστεί απολύτως, αντίθετα με το Γενικό Επιτελείο της Βέρμαχτ που θεωρούσε ότι επίκειται απόβαση στην Ελλάδα.

Η ανάλυση από την πλευρά των στρατηγικών σπουδών καταδεικνύει πως η επιχείρηση ήταν επιτυχημένη: ακόμα και αν δεν έπεισε 100% τους Γερμανούς ότι η απόβαση θα γινόταν στην Ελλάδα, τους μέρδεψε αρκετά ώστε να μην καταφέρουν να κατανείμουν σωστά τις δυνάμεις τους και να μην τις συγκεντρώσουν στο αποφασιστικό σημείο το οποίο τελικά ήταν η Σικελία. **[slide]**

Η τρίτη και τελευταία μεγάλη επιχείρηση της αντίστασης έλαβε χώρα στο τελευταίο στάδιο της κατοχής. Το καλοκαίρι του 1944 οι Σοβιετικοί προέλευναν ταχύτατα στην Ανατολική Ευρώπη. Στις 20 Αυγούστου έφτασαν στη Ρουμανία η οποία άλλαξε στρατόπεδο και πήγε με τους Συμμάχους. Επομένως, οι Γερμανικές δυνάμεις αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο να αποκοπούν στην Ελλάδα τη στιγμή που χρειαζόντουσαν στο βορρά. Έτσι, στις 31 Αυγούστου δόθηκε η διαταγή για την αποχώρηση των γερμανικών δυνάμεων από την ηπειρωτική χώρα και τα νησιά.

Το σχέδιο για την παρενόχληση των υποχωρούντων Γερμανών υπήρχε ήδη και είχε την κωδική ονομασία «Κιβωτός του Νώε». Μάλιστα η συμμετοχή του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ είχε ήδη προβλεφθεί σε μυστικό όρο της Συμφωνίας της Πλάκας που τερμάτισε τις εχθροπραξίες μεταξύ των δύο οργανώσεων.

Η παρενόχληση λοιπόν των Γερμανών ξεκίνησε από το Σεπτέμβριο με συνεχείς επιθέσεις εναντίον εχθρικών αυτοκινητοπομπών, τραίνων και πεζών στρατιωτών. Για παράδειγμα, το απόσπασμα Βερμίου του ΕΛΑΣ διεξήγαγε τόσες πολλές επιθέσεις στη σιδηροδρομική γραμμή Βέροιας-Έδεσσας-Άρνισσας, που την μπλοκαρε για ένα μήνα, και ανάγκασε τους Γερμανούς να χρησιμοποιούν το πιο επικίνδυνο οδικό δίκτυο με αποτέλεσμα να πέφτουν σε ενέδρες. Έτσι δεν είναι τυχαίες οι τεράστιες γερμανικές απώλειες. Στην περίοδο της επιχείρησης Κιβωτός, σύμφωνα με βρετανικά στοιχεία, οι αντάρτες σκότωσαν 1,872 Γερμανούς και πήραν 835 αιχμαλώτους. Σε μια γενικότερη περίοδο, από τον Μάρτιο του 1943 έως και τον Οκτώβριο 1944, τα γερμανικά στρατεύματα είχαν 2,369 νεκρούς, 4,204 τραυματίες και 1,810 αγνοούμενους, δηλαδή πρακτικά η Ελλάδα ήταν πολεμική ζώνη.

Όμως παρά το γεγονός πως οι Γερμανοί έπρεπε να πολεμήσουν για να φύγουν από τη χώρα και πως στη διάρκεια της υποχώρησης πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος, κατάφεραν τελικά να περάσουν τα σύνορα συνταταγμένα. Αυτό οφείλεται στο ότι οι αντάρτικοι στρατοί δεν είχαν σχεδόν καθόλου υποστήριξη από τακτικές δυνάμεις. Μια μικρή βοήθεια προήλθε από δύο μοίρες καταδιωτικών και βομβαρδιστικών της RAF, και από μια μικρή μονάδα τακτικού στρατού που βοήθησε τους Έλληνες στη Κοζάνη και καταδίωξε τους Γερμανούς έξω από τη Φλώρινα. Η απουσία τακτικών δυνάμεων που θα μπορούσαν να προκαλέσουν συντριπτικά χτυπήματα στους Γερμανούς και να τους εξαλείψουν ως μάχιμη δύναμη, ήταν αποτέλεσμα των βρετανικών προτεραιοτήτων. Την εποχή εκείνη οι βρετανικές δυνάμεις ήταν δεσμευμένες στην απόβαση στη Νορμανδία, στις μάχες στην Ιταλία και στη Νότιο Γαλλία. Επίσης η παρεμπόδιση των Γερμανών στην Ελλάδα ερχόταν σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με την εξασφάλιση της χώρας για τα βρετανικά συμφέροντα μετά τον πόλεμο. Μετά λοιπόν την αποχώρηση των Γερμανών, οι Βρετανοί έβαλαν μπροστά την Επιχείρηση Manna και αποβίβασαν 10,000 στρατιώτες στην Αθήνα υπό τον Στρατηγό Σκόμπι. Η μάχες ανάμεσα στις Βρετανούς και τον ΕΛΑΣ στα Δεκεμβριανά που ακολούθησαν ήταν και η μόνη φορά που Συμμαχικές δυνάμεις πολέμησαν εναντίον της Αντίστασης στην Ευρώπη. **slide**

Τέλος, ας πούμε μερικά λόγια για τις επιθέσεις των ανταρτών εναντίον της παραγωγής μεταλλευμάτων, μια συνεισφορά της αντίστασης η οποία έχει μελετηθεί ελάχιστα. Τη δεκαετία του 1930 λοιπόν, στη χώρα υπήρχαν 303 ορυχεία που παρήγαγαν σιδηρομεταλλεύματα, μαγγάνιο, βωξίτη, νικέλιο, χρώμιο και λιγνίτη. Το 1938 η Ελλάδα παρήγαγε 42,464 τόνους χρωμίου, 179,886 τόνους βωξίτη και 50,306 τόνους νικελίου. Οι γερμανικές αρχές υπολόγιζαν πως οι Ελληνικές πηγές μπορούσαν

να καλύψουν το 30% των αναγκών της γερμανικής βιομηχανίας σε χρώμιο, το 15% σε νικέλιο και το 15% σε βωξίτη. Όλα αυτά τα ορυκτά είναι απαραίτητα για τη κατασκευή οπλισμού, ειδικά το χρώμιο το οποίο χρησιμοποιείται στην παρασκευή του ατσαλιού.

Επομένως έπρεπε να γίνει ότι ήταν δυνατό για να μην φτάσουν αυτές οι πρώτες ύλες στο Ράιχ. Στις 2 Φεβρουαρίου 1943, η SOE έδωσε οδηγίες πως η αντίσταση θα έπρεπε να δώσει μεγάλη προτεραιότητα στη δολιοφθορά της παραγωγής και μεταφοράς ορυκτών. Ο ΕΛΑΣ διεξήγαγε πάρα πολλές επιχειρήσεις εναντίον ορυχείων, όπως σε αυτό στο Τσαγκλί, και στη Λάρυμνα (το οποίο ήταν το μόνο εναπομείναν ορυχείο νικελίου στην Ευρώπη). Άλλα ορυχεία τα οποία δέχτηκαν επιθέσεις ανταρτών ήταν τα ορυχεία στα Τοπόλια στον Παρνασσό τα οποία δεν ξαναλειτούργησαν, και στο Νέο Κόκκινο της Βοιωτίας όπου οι αντάρτες κατέστρεψαν όλον τον εξοπλισμό. Τέλος, τα ορυχεία της Ροδιανής στη Κοζάνη έγιναν στόχος των ανταρτών τρεις φορές. slide

Οι επιθέσεις ενάντια στα ορυχεία πρακτικά σταμάτησαν την παραγωγή μεταλλευμάτων. Το 1943 εξήχθησαν 33,00 τόνοι χρωμίου ενώ το 1944 μόνο 31,600. Σε όλη τη διάρκεια της κατοχής οι Γερμανοί εξήγαγαν μόνο 91,000 τόνους βωξίτη και 71,000 τόνους νικελίου.

Συνολικά, το 1941 εξήχθη το 6% της ποσότητας των μεταλλευμάτων που εξαγόταν το 1940 ενώ το 1942 μόλις το 2% επομένως βλέπουμε πως πρακτικά η εξαγωγές είχαν σταματήσει.

Το μεγάλο ερώτημα είναι αν αυτή η ραγδαία μείωση των εξαγωγών επηρέασε τη γερμανική πολεμική βιομηχανία. Σύμφωνα με τον Υπουργό Εξοπλισμών και Πολεμικής Παραγωγής της Ναζιστικής Γερμανίας, τον Albert Speer, η έλλειψη βωξίτη, χαλκού και χρωμίου λόγω των επιθέσεων των ανταρτών στην Ελλάδα επηρέασε σημαντικά τη γερμανική πολεμική βιομηχανία. Ωστόσο, σύγχρονες μελέτες αμφισβητούν την άποψη του Speer, καθώς μεταξύ του 1942 και του 1944 η γερμανική παραγωγή έγινε πιο αποδοτική και ως εκ τούτου χρειαζόταν λιγότερες πρώτες ύλες. Σε κάθε περίπτωση, η εθνική αντίσταση ήταν επιτυχημένη στο επιχειρησιακό επίπεδο ακόμα και αν αυτή της η επιτυχία δεν μεταφράστηκε σε συνεισφορά στο στρατηγικό επίπεδο. [slide]

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να απορρίψουμε την άποψη πως η συνεισφορά της Εθνικής Αντίστασης περιορίζεται στο συμβολικό επίπεδο γιατί απέτυχε να απελευθερώσει τη χώρα και γιατί το στρατιωτικό κόστος που επέβαλλε στα στρατεύματα κατοχής ήταν μικρό. Είδαμε πως οι αντάρτικες οργανώσεις εκτέλεσαν αποτελεσματικά τις αποστολές που τους ανατέθηκαν από τους Συμμάχους. Η καθυστέρηση στην επιχείρηση Harling δεν οφειλόταν στην αντίσταση αλλά σε λάθους υπολογισμούς των Βρετανών. Επίσης, η αντίσταση πρακτικά σταμάτησε την εξαγωγή μεταλλευμάτων στο Ράιχ, έστω και αν για λόγους έξω από τις δυνάμεις της, αυτό δεν είχε αντίκτυπο στη Γερμανική πολεμική προσπάθεια. Αντίθετα η επιχείρηση «Ζώα» παραπλάνησε τους Γερμανούς και η Επιχείρηση «Κιβωτός» τους προξένησε πολλές απώλειες. Το γεγονός πως η αντίσταση δεν ελευθέρωσε την Ελλάδα οφείλεται στο ότι η αντίσταση δεν μπορούσε να απελευθερώσει τη χώρα από μόνη της. Σύμφωνα με τη στρατηγική θεωρία του ανταρτοπολέμου, αυτό εξαρτιόταν από την έκβαση του πολέμου στα κύρια μέτωπα.

Αυτό που μπορούσε να κάνει η ένοπλη αντίσταση, και αυτό που έκανε, ήταν να κινητοποιήσει δυνάμεις οι οποίες δεν θα ήταν διαθέσιμες διαφορετικά, και οι οποίες κρατούσαν δεσμευμένο και έφθειραν συνεχώς ένα σημαντικό κομμάτι των δυνάμεων του Άξονα, σε ένα θέατρο επιχειρήσεων δευτερεύουσας σημασίας. Επομένως, οι αντάρτικοι στρατοί λειτούργησαν ως Συμμαχικοί στρατοί στα μετόπισθεν του Άξονα και παρεμπόδιζαν Γερμανούς και Ιταλούς από το να συγκεντρώσουν τις δυνάμεις τους στα κύρια μέτωπα του πολέμου όπου οι τακτικοί στρατοί των Βρετανών, των Αμερικανών και των Σοβιετικών έδωσαν και κέρδισαν τις αποφασιστικές μάχες. Συμπερασματικά λοιπόν, η Εθνική Αντίσταση είχε θετική συνεισφορά στον Δεύτερο Παγκοσμίο Πόλεμο και στη νίκη των Συμμάχων έναντι του φασισμού.